

І РОЗДІЛ ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ СУЧАСНОГО ФАХІВЦЯ

УДК 378.01

*Романовський Олександр Георгійович,
м. Харків, Україна*

ТВОРЧИСТЬ ЯК ДЖЕРЕЛО ДУХОВНОГО СТАНОВЛЕННЯ СТУДЕНТІВ НТУ «ХП»

Постановка проблеми. У сучасних умовах стрімких змін не тільки в науці і техніці, але і в соціальних відносинах, духовному житті суспільства, в життєвих цілях і цінностях людей перед системою освіти, в першу чергу перед вищою школою, постають нові надзвичайно складні і відповідальні завдання. Адже вона покликана не просто підготувати людину до успішного життя та діяльності в нових умовах, але і навчити її активно впливати на ці умови, так творити зміни, щоб забезпечувати нові, гармонійні відносини між людьми, їх відносини з суспільством в цілому, з природою і техносферою. Для цього необхідно, перш за все, навчитися аналізувати глибинну сутність тих процесів, які відбуваються в суспільстві і являють собою визначальні тенденції його розвитку.

Тendenції суспільного розвитку, які визначаються докорінними змінами у соціокультурному, соціально-економічному житті, зумовлюють зміну структури соціальних цінностей і потреб, соціальну нестійкість молоді, низьку мотивацію до трудової діяльності, що вимагає вирішення проблем, пов'язаних з духовним становленням особистості у вищій школі. Важливо розуміти, що зараз є необхідним розуміння та втілення в життя факторів, що будуть сприяти духовному розвитку студентів, найважливішим з яких вважаємо творчість.

Аналіз публікацій. Проблема духовного становлення особистості розкриті у наукових працях таких вчених, як Г.О. Балл, І.Д. Бех, М.Й. Боришевський, Л.С. Виготський, М.Т. Дригус, І.С. Кон, О.В. Мудрик, М.В. Савчин, В.О. Татенко, Д.І. Фельдштейн та ін. У сучасній українській психології та педагогіці дослідженням духовності займалися Г.С. Костюк, С.Д. Максименко, М.Й. Боришевський, М.В. Савчин, В.П. Москалець, В. Сухомлинська, Г.О. Балл, О.В. Киричук, О.П. Колісник, Е.О. Помиткін, які розуміли духовність як багатомірний соціально-історичний феномен, специфічність виявів якого зумовлена своєрідністю всесвітньої історії, який складається з внутрішнього сприйняття, привласнення людиною сфери культури, олюднення, вродання в неї і розуміння як власного надбання.

Не зважаючи на широку освітленість проблеми духовності в науковій літературі, не втрачає свою актуальність питання про співвідношення

зусиль педагогів в формуванні професійної компетенції майбутніх фахівців та їх морально-етичних принципів і переконань, їх життєвих цілей і цінностей. Аналіз сучасної ситуації переконливо свідчить про те, що вища школа, особливо система інженерної підготовки, вкрай недостатню увагу приділяє виховній складовій цілісного навчально-виховного процесу. Частково це викликано перевантаженістю навчальних планів, частково - надмірно завищеною оцінкою значущості спеціальних дисциплін на шкоду соціально-гуманітарної підготовки, частково - технократичним типом мислення певної частини професорсько-викладацького складу, який, на жаль, передається і прищеплюється студентам.

Мета статі - визначення та розкриття шляхів духовного розвитку студентів в умовах вищого технічного навчального закладу.

Виклад основного матеріалу. З позиції автора статті духовність виступає як інтегративний показник розвитку особистості. Вона самоцінна та розкриває індивідуальну вираженість у системі мотивів особистості двох фундаментальних потреб: ідеальної потреби пізнання і соціальної потреби жити і діяти для інших, звертаючи людину до моральності, «совісті, свободи морального вибору та відповідальності перед самим собою за цей вибір».

Духовність як соціальний феномен - явище доволі складне. Традиційний, світський підхід розглядає духовність як сукупність вищих моральних цінностей. Серед них виділяють прагнення робити добро, виконувати гідно свій обов'язок, дорожити честю й достоїнством, мати розвинене почуття совісті й моральної відповідальності. Добро, істина, краса служили дороговказною зіркою духовних шукань людства. Платон, Кант, Гегель, В. Соловйов, М. Бердяєв, Г. Сковорода, П. Юркевич приділили велику увагу цій проблемі.

Окрім світського розуміння духовності, для сучасної людини, а особливо для людини, що в майбутньому буде керувати іншими людьми, вести їх за собою, важливим є розгляд духовності з релігійної, церковної точки зору. Теологічна розробка питань духовності в християнстві почалася з оформлення в IV столітті Догмата про Трійцю. У християнській православній традиції походження духовності пов'язується зі Святим Духом, третьою Іпостассю Трисидного Бога. Саме поняття „Дух” персоніфікує енергетичний початок: Він є вогонь, Він є Дух, що Творить. Відповідно до навчання Церкви, Бог через Святого Духа дає людині силу й енергію, і дає рівно стільки, скільки людина може прийняти. Але щоб прийняти цей безцінний дарунок, необхідно докласти цілий ряд зусиль, а головне - очиститися від гордині, злих помислів, гріхів, які заважають наблизитися до Бога.

Основою людського існування, таким чином, є можливість вийти за рамки вузько емпіричного, повсякденного буття, перебороти себе й у про-

цесі відновлення й удосконалювання реалізувати свої ідеали й можливості, але не чисто егоїстичні, а співвіднесені з навколишнім світом.

Зокрема, М.И. Боришевський визначає духовність як багатовимірну систему, «складовими якої є утворення у структурі свідомості та самосвідомості особистості, в яких віддзеркалюються її найбільш актуальні морально релевантні потреби, інтереси, погляди, ставлення до інших людей, до себе самої, що стали суб'єктивно значущими регуляторами активності» [2, с. 54].

На думку І.Д. Бега, людина, яка свідомо йде шляхом духовного розвитку, хоче піднятися до цієї своєї істинної сутності, ототожнитися з нею, певною мірою узгодити з нею своє життя - «стати собою» [2]. У цьому допомагає людині її рефлексія, в результаті чого відбувається усвідомлення сенсу та призначення свого життя.

Під духовним становленням особистості Н.І. Жигайло розуміє «надбання духовних цінностей, релігійної свідомості та самосвідомості особистості; розвиток провідних характеристик людини, її духовних пріоритетів; обґрунтування системи цінностей, що мають лягти в основу її життя, виступати на передній план усього процесу її соціалізації». Вона вважає, що акумулятором духовності слугують релігія, наука, мораль, мистецтво, педагогіка [3].

Отже, можемо стверджувати, що духовне становлення особистості - це нескінченний процес самовдосконалення, ідентифікації з власним ідеальним «Я», орієнтація особистості на служіння та допомогу іншим.

Важливим моментом з досліджуваної проблеми вважаємо розкриття основ формування духовності (рис. 1).

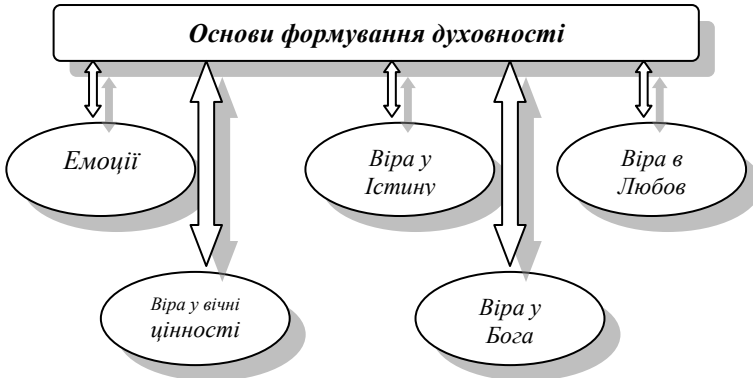

Рис. 1. Основи формування духовності

Аналізуючи даний графічний матеріал ми не можемо не зупинитися на емоціях, які тісно пов'язані із творчим початком людини.

Інтелект <->афект (емоції)<->воля

Творча людина

Рис. 2. Основи формування людської творчості

Говорячи про творчість, яка сприяє розвитку духовності особистості не можна не говорити про процес творчої дії, яку зумовлює інтелект, певний стан емоційної сфери та воля. Тому включення людини у творчий процес є шляхом її духовного розвитку.

Таким чином, рішення проблеми формування студента вимагає виявлення можливостей позанавчальної діяльності, що позитивно впливає на цей процес. Позанавчальна діяльність як феномен, що відображає активну участь учнів у професійно орієнтованих заняттях, здійснюється після обов'язкових навчальних занять у відповідності з власними інтересами і схильностями в умовах педагогічного сприяння.

НТУ «ХПІ» є одним з найвідоміших вищих навчальних закладів України, в якому ведеться фундаментальна підготовка фахівців в галузі інженерії. Сьогодні інженерні спеціальності дуже затребувані в різних сферах життєдіяльності суспільства: у виробництві, медицині, торгівлі, будівництві, енергетиці, біології і т.д. Інформаційні технології відкривають величезні можливості швидкого обміну інформації, розвитку технологій, впровадження математичного апарату практично в усі галузі науки, отримання грандіозних і в той же час згубних для людства результатів діяльності фахівців інженерних спеціальностей. Не дарма сьогодні в усьому світі пропагуються ідеї гуманізації, гуманізму. У першу чергу це стосується навчальних закладів, педагогіки, психології, концепцій сучасної освіти. Бо саме в стінах університетів, академій, інститутів закладається майбутнє світової спільноти. Тому наш університет на чолі з нашим ректором, Л.Л. ТОВАЖНЯНСЬКИМ, робить все можливе для розробки та подальшого впровадження концепцій, різних педагогічних технологій, які дозволять вплинути на нашу молодь і підготувати національну гуманітарно-технічну управлінську еліту нашої держави.

Кафедра педагогіки і психології управління соціальними системами знаходиться в центрі роботи з гуманізації технічної освіти і намагається брати найактивнішу участь у цьому питанні. Колектив кафедри об'єднує фахівців з різних галузей науки: філософії, психології, педагогіки, біології, медицини, математики, економіки, фізики, мистецтвознавства. Це створює

своєрідний синергетичний ефект і взаємно збагачує дослідників новими знаннями та методами.

Представник управлінської національної гуманітарно-технічної еліти повинен бути високоосвіченою, творчою людиною. Творча ж спрямованість особистості залежить від рівня її естетичної та художньої культури. Представник національної гуманітарно-технічної еліти, лідер, на формування якого спрямований навчальний процес в НТУ «ХПІ», повинен мати уявлення про класичні зразки образотворчого мистецтва, літератури, архітектури, музики. Вплив мистецтва сприяє соціалізації особистості, утвердженню її самоцінності. Тому проблема цілеспрямованого формування естетичної та художньої культури у майбутніх лідерів надзвичайно актуальна. Роль мистецтва у естетичному вихованні полягає в тому, що воно універсально і цілісно діє на людину, формує гуманістичні принципи, розкриває багатство внутрішнього духовного світу. Концепція національної гуманітарно-технічної еліти вимагає особливо пильної уваги до розкриття цих граней особистості та впровадження конкретних пропозицій.

Завдяки зусиллям вчених кафедри у НТУ «ХПІ» в рамках Концепції формування національної гуманітарно-технічної еліти організовано виховну роботу студентів - майбутніх інженерів та психологів - їх залучають до щорічних заходів, мета яких духовний розвиток особистості засобами творчості. Серед них необхідно відмітити наступні:

1. *Міжнародна науково-практична конференція «Переяславська рада: її історичне значення та перспективи розвитку східно-слов'янської цивілізації»*, що присвячена проблемі єдності культурно-історичних коренів україно-російських відносин у соціально-економічній, політичній і духовній сферах, проблемі науково-освітньої співпраці, висвітлюються політико-правові проблеми та особливості розвитку україно-російських відносин в умовах трансформації та їх перспективи. Студенти залучаються до цього заходу з метою усвідомлення найбільш актуальних моральних потреб, інтересів, поглядів, ставлення до інших людей, що зумовлюють формування зі слів І.Д. Бєха «рефлексії», яка сприяє більш глибокому самоусвідомленню власного Я, та інших.

2. *Міжнародна науково-практична конференція «Простір літератури, мистецтва і освіти - шлях до миру, згоди й співробітництва між слов'янськими народами»*. У рамках цього заходу виступають провідні письменники України і Росії з таких міст як, Харків, Київ, Білгород, Курськ, Вороніж, які засобами мистецтва та поезії впливають на духовну складову особистості студента з метою розвитку цінностей Краси, Добра та Істини. Окремими аспектом необхідно відзначити участь студентів у цій конференції, які у своїх віршах піднімають одвічні проблеми духовних цінностей людини. Таким чином, моральне та естетичне виховання молоді на

основі літератури та мистецтва - найважливіша умова збереження духовних цінних цінностей слов'янського народу.

У ході цієї конференції обговорюються сучасні питання і тенденції розвитку освіти, науки, літератури, мистецтва, необхідного для формування гуманітарно-технічної еліти країни. Тому можна стверджувати про високу гуманістичну місію цього заходу, завдання якого заключається не тільки в збереженні спадкоємності духовних цінностей, естетичному вихованні підрастаючого покоління, але і в естетизації духовного простору.

3. Окремим найважливішим заходом, що безпосередньо впливає на духовне становлення особистості студента є щорічний *Міжнародний Фестиваль слов'янської духовної поезії і музики «Колокольний дзвін пасхальний»*. З 2006 року, щовесни проходять концерти «Колокольний дзвін пасхальний», в рамках яких звучить духовна поезія і музичні твори на вірші Митрополита Харківського і Богодухівського Никодима та харківського поета Олександра Романовського. І щороку в залі, чи то Концертний зал Національної філармонії України у Києві, Великий зал Харківського академічного театру опери та балету, камерний зал Харківської обласної філармонії або величезний оновлений зал Палацу студентів НТУ «ХПІ», збирається велика кількість людей. Чарівна сила церковного дзвону, поетичного слова, глибоко проникає в серце людини, пробуджуючи в її душі добрі почуття, дозволяє людині повернутися до Бога, до себе, до наповненого духовністю життя.

«Колокольний дзвін пасхальний» - не просто концерт, в якому звучать хори і романси на духовні тексти. Це духовний центр літературного життя, який щороку об'єднує поетів з Росії та України. Так, у різні роки у програмах брали участь члени Спілок письменників Росії та Національної спілки письменників України С. Котькало, М. Ганічева, О. Романовський, К. Скворцов, В. Молчанов, Т. Дашкевич, Н. Зінов'єв, А. Мірошниченко, протоіерей І. Кобелев, протодиякон М. Талалай, А. Голубєв, Р. Левін, В. Романовський, І. Корж, І. Мельницька, В. і Ю. Копичко. У кожного поета, прозаїка своя доля, іноді вельми непроста. У кожного - свій стиль і свої улюблені теми. Але об'єднує всіх - дзвінка в повітрі, як відгомін дзвону, нота пошуку духовності.

Цього року Фестиваль вперше проводився впродовж двох днів: у Харківській обласній філармонії та у Палаці студентів НТУ «ХПІ». На обидва заходи було запрошено всіх, хто цікавиться духовною поезією та музикою, серед яких було чимало студентів. Зміст виступів спрямований на духовне зростання, формування системи ціннісних орієнтирів, осмислення таких категорій, як «Істина», «Творчість», «Сенс життя», «Любов», «Совість», «Співчуття». Важливим завданням є осмислення того, що означає бути людиною й яке її місце у світі. На Фестивалі духовний розвиток

йде через мистецтво, що є особливим способом пізнання і відображення дійсності та частиною духовної культури як людини, так і всього людства.

Щодо відношення студентів до мистецтва, то вони його вважають вікном у зовнішній світ, який може збагатити їх внутрішнє Я, але в цьому їм потрібна допомога більш досвідчених людей.

Висновки. Отже показниками високого рівня світоглядної культури виступає персональна готовність студента до активної соціокультурної діяльності у суспільстві, позиція глибокого усвідомлення духовно-культурних цінностей свого народу, особиста потреба і практична здатність робити творчий внесок у діяльність з вивчення, збереження і популяризації духовних традицій і моральних ідеалів рідної культури.

Духовному становленню студента сприяє включення його до процесу здійснення творчої активності більш досвідчених фахівців, перенесення у власне Я Істини, Віри, Краси, Добра, що відбувається під час різноманітних заходів, які постійно проводяться у НТУ «ХП» (міжнародні конференції та фестивалі духовної поезії та музики).

Усвідомлюючи всю глибину проблематики духовного становлення майбутніх фахівців, кафедра педагогіки і психології розпочала роботу зі створення Українського науково-просвітницького центру формування духовної культури в суспільстві в НТУ «ХП».

Створення центру стане новим етапом у методології формування морально-етичного розвитку особистості, а звідси і громадського устою, бо саме на засадах духовності можливо створити умови, які дозволили б виховати нове покоління гуманітарно-технічної еліти, здатної в майбутньому розвивати інноваційну гуманну і високодуховну історію і культуру своєї країни.

Тільки всебічна робота зі студентами, спрямована не тільки на вироблення вузькоспеціалізованих знань і умінь, а й на вдосконалення і збагачення духовного світу студента, може створити умови для формування істинної національної еліти - високопрофесійної, високодуховного, з активною життєвою позицією.

Список літератури: 1. Бех І.Д. Духовні цінності в розвитку особистості / І.Д. Бех // Педагогіка і психологія. - 1997. - № 1. - С. 126-129. 2. Боришевський М.Й. Психологічні закономірності становлення та розвитку духовності особистості / М.Й. Боришевський // Проблеми загальної та педагогічної психології. - т. XIII, ч.4. - 2011.- С. 54-59. 3. Жигайло Н.І. Психологія духовного становлення студентів вищих навчальних закладів / Н.І. Жигайло. - Автореферат на здобуття д.псих.н. за спеціальністю 19.00.07- педагогічна та вікова психологія. - Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова, Київ, 2009.- 41 с. 4. Романовский А.Г. Духовная составляющая как основной фактор формирования национальной

гуманитарно-технической элиты / А.Г. Романовский // Теория і практика управління соціальними системами. Щоквартальний науково-практичний журнал. Харків: НТУ «ХП», - 2009, № 2.- С. 15-21. 5. Романовский А.Г. Историческая и духовная связь двух великих наций - основа будущего Украины и России / А.Г. Романовский // Переяславська Рада та гармонізація україно-російських відносин на сучасному етапі: Збірник наук, праць. Харків: НТУ „ХЛП”, 2008 - С. 15-22. 6. Романовський О.Г. Духовність і культура спілкування в системі формування національної гуманітарно- технічної еліти / О.Г. Романовський // Філософія спілкування: Філософія, Психологія, Соціальна комунікація // Щорічний науково-практичний журнал. Харків: ХНТУСГ ім.Петра Василенка. - 2010, № 3. - 246 с.

Bibliography (transliterated): 1. Beh I.D. Duhovni cinnosti v rozvitku osobistosti / I.D. Beh // Pedagogika і psihologii. – 1997. – № 1. – S. 126-129. 2. Borishevs'kij M.J. Psihologichni zakonomirnosti stanovlennja ta rozvitku duhovnosti osobistosti / M.J. Borishevs'kij // Problemi zagal'noi ta pedagogichnoi psihologii. – t. XIII, ch.4. – 2011. – S. 54-59. 3. Zhigajlo N. I. Psihologija duhovnogo stanovlennja studentiv vishhих navchal'nih zakladiv / N.I. Zhigajlo. – Avtoreferat na zdobuttja d.psih.n. za special'nistju 19.00.07 – pedagogichna ta vikova psihologija. - Nacional'nij pedagogichnij universitet imeni M.P.Dragomanova, Kiiv, 2009. – 41 s. 4. Pomitkin E.O. Psihologichni zakonomirnosti ta mehanizmi duhovnogo rozvitku ditej і molodi / E.O. Pomitkin. – Av-toreferat na zdobuttja d.psih.n. za special'nistju 19.00.07 – pedagogichna ta vikova psihologija. - Nacional'nij pedagogichnij universitet imeni M.P.Dragomanova, Kiiv, 2009. – 41 s.

О.Г. Романовський

ТВОРЧИСТЬ ЯК ДЖЕРЕЛО ДУХОВНОГО СТАНОВЛЕННЯ СТУДЕНТІВ НТУ «ХП»

В статі дано визначення поняття духовність, розглянуті підходи до визначення духовності. Дано визначення поняття духовне становлення особистості, розкриті основи формування духовності та людської творчості. Запропоновані способи вирішення проблеми духовного становлення студента.

Ключові слова: духовність, духовне становлення, духовний розвиток, творчість.

А.Г. Романовский

ТВОРЧЕСТВО КАК ИСТОЧНИК ДУХОВНОГО СТАНОВЛЕНИЯ СТУДЕНТОВ НТУ «ХПИ»

В статье дано определение понятия духовность, рассмотрены подходы к определению духовности. Дано определение понятия духовное становление личности, раскрыты основы формирования духовности и человеческого творчества. Предложены способы решения проблемы духовного становления студента.

Ключевые слова: духовность, духовное становление, духовное развитие, творчество.

O. Romanovskiy

CREATIVITY AS A SOURCE OF SPIRITUAL FORMATION OF STUDENTS NTU "KhPI"

The article defines the concept of spirituality, the approaches to the definition of spirituality. Given the definition of spiritual identity formation, revealed Foundations of spirituality and human creativity. Proposed solutions to the problem of spiritual formation of the student.

Keywords: spirituality, spiritual formation, spiritual development, creativity.

Стаття надійшла до редакції 05.04.2013

378: 316.454.5: 168.522

*Пономарьов Олександр Семенович,
м. Харків, Україна*

ГУМАНІТАРНА СКЛАДОВА ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ ДО КОМАНДНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Загальна постановка проблеми. Одними з визначальних тенденцій сучасного розвитку суспільного виробництва виступають сьогодні його чітка інноваційна спрямованість з орієнтацією на високі технології та істотне поширення командних форм діяльності. В першу чергу значення командних форм діяльності істотно зростає при застосуванні високоефективних методів і технологій проектного менеджменту. При цьому повною мірою виявляється необхідність спеціальної підготовки майбутніх фахівців до роботи в команді, оскільки її здійснення залежить не тільки і не стільки від рівня професійної компетенції виконавців, але й від характеру взаємо-